

U prošlom smo broju Diskrepancije objavili Giddensovo predavanje o globalizaciji. Zbog kroničnog nedostatka polemike objavljivanjem ovog prijevoda podsjećamo čitatelje na nužnost preispitivanja svijeta koji odmiče.

Pierre Bourdieu i Loic Wacquant Pierre Bourdieu i Loic Wacquant Pierre Bourdieu i Loic Wacquant su sociolozi, profesori na *College de France* odnosno na *University of California Berkley*. Tekst pod naslovom *La nouvelle vulgate planetaire* preuzimamo iz *Le Monde diplomatique* (svibanj, 2000, str. 6-7), <http://www.monde-diplomatique.fr/2000/05/BOURDIEU/13727.html> (19. 4. 2001).

prevela: Dijana Lazar

Nova planetarna vulgata

Aktivisti, koji se još smatraju progresivnima, stavljaju svoj potpis na američki novojezik kada svoje analize temelje na terminima kao što su “isključenje”, “manjine”, “identitet”, “multikulturalizam” i naravno “globalizacija”.

➡ U svim razvijenim državama, poduzetnici i visoki međunarodni dužnosnici, medijski intelektualci i renomirani novinari počeli su se jednoglasno služiti neobičnim novojezikom, čiji je vokabular, naizgled nastao ni od kuda, sveprisutan: “globalizacija” i “fleksibilnost”; “upravljanje” i “zaposlivost”; “*underclass*” i “isključenje”; “nova ekonomija” i “nulta tolerancija”; “komunitarizam”, “multikulturalizam” i njihovi “postmodernistički” rodaci - “etnicitet”, “manjina”, “identitet”, “fragmentacija” i tako dalje.

Širenje te nove planetarne vulgate - iz koje su izuzeti pojmovi kao što su kapitalizam, klasa, eksploatacija, dominacija, nejednakost, toliko riječi odlučno povučени pod izlikom zastarjelosti ili nekorektnosti - proizvod je čisto simboličkog imperijalizma. Njegovi su učinci tim snažniji i pogubniji što taj imperijalizam ne sprovode samo pobornici neoliberalne revolucije, koji pod krinkom modernizacije nastoje ponovno izgraditi svijet iz kojeg bi bile izbrisane sve socijalne i ekonomske pobjede koje su proizašle iz stogodišnjih sukoba, a koje se danas prikazuju kao arhaizmi i prepreke novom poretку u nastajanju, već i proizvođači kulture (istraživači, pisci, umjetnici) i ljevičarski aktivisti, koji se u velikoj mjeri još smatraju progresivnima.

Poput rodne ili etničke dominacije, kulturni imperijalizam oblik je simboličkog nasilja koji se oslanja na jedan komunikacijski ograničen odnos da bi iznudio potčinjavanje i čija se osobitost sastoji u tome što univerzalizira partikularizme vezane za neko jedinstveno historijsko iskustvo, tako što ih negira kao takve i priznaje kao univerzalne¹.

Stoga, kao i u 19. stoljeću kada su brojna “filozofska” pitanja o kojima se raspravljalo u cijeloj Europi, poput spenglerovske teme “dekadencije”, pronalazila svoje podrijetlo u historijskim specifičnostima i sukobima svojstvenim jedinstvenom svijetu njemačkih sveučilišta², tako su se i danas cijelom planetu, pod krinkom bespovjesnosti, nametnule brojne teme koje su neposredno proizašle iz intelektualnih sučeljavanja vezanih za specifičnosti i partikularizme američkog društva i američkih sveučilišta.

¹ Uvodna pojašnjenja da SAD nemaju monopol na težnju za univerzalizmom. Brojne druge države - Francuska, Velika Britanija, Španjolska, Japan, Rusija - provodile su ili još nastoje provoditi, u vlastitim sferama utjecaja, po svemu slične oblike kulturnog imperijalizma. Razlika je, međutim, u tome što je, prvi put u povijesti, samo jedna država u mogućnosti ostatku svijeta nametnuti vlastite poglede na svijet.

² Cf. Fritz Ringer, *The Decline of the Mandarins*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969.

Ta opća mjesta (u aristotelovskom smislu pojmova ili teza pomoću kojih se argumentira, ali o kojima se ne argumentira) duguju svoju uvjerljivost ugledu mjesta iz kojeg proizlaze i činjenici što su, cirkulirajući kontinuiranim tokom od Berlina do Buenos Airesa i od Londona do Lisabona, svugdje prisutne istovremeno i što su svugdje snažno upregnute od strane zvanično neutralnih instancija neutralnog mišljenja kao što su velike međunarodne organizacije - Svjetska banka, Europska komisija, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvitak - konzervativni *think tankovi* (*Manhattan Institute* u New Yorku, *Adam Smith Institute* u Londonu, *Deutsche Bank Foundation* u Frankfurtu i *exFondation Saint-Simon* u Parizu), filantropske zaklade, škole moći (*Science-Po* u Francuskoj, *London School of Economics* u Velikoj Britaniji, *Harvard Kennedy School of Government* u Americi) i veliki mediji, neumorni širitelji te *linguae francae* za svaku priliku, kao stvorene da nestrpljivim piscima uvodnika i užurbanim stručnjacima kulturnog uvoza-izvoza podari iluziju ultramodernizma.

Osim automatskog učinka međunarodne cirkulacije ideja, koji vlastitom logikom nastoji prikriti izvorna značenja i uvjete nastanka tih ideja³, igra prethodnih definicija i skolastičkih izvoda zamjenjuje privedom logičke nužnosti kontigenciju poricanih socioloških nužnosti i teži zabašuriti historijske korijene cijelog jednog skupa pitanja i pojmova - "učinkovitosti" (slobodnog) tržišta, potrebe za priznavanjem (kulturnih) "identiteta", ili pak potvrđivanja-uzdizanja (individualne) "odgovornosti" - koje se nameće kao filozofske, sociološke, ekonomske ili političke, već prema mjestu i trenutku recepcije.

Tako planetarizirana, globalizirana, u strogo geografskom smislu, a istovremeno i departikularizirana, ta opća mjesta koje medijsko naglašavanje preoblikuje u univerzalni zdravi razum uspijevaju prikriti činjenicu da ona zapravo često samo izražavaju, istina u krnjem i neprepoznatljivom obliku, uključujući i onima koji ih šire, složenu i osporavanu stvarnost pojedinačnog historijskog društva, prešutno postavljenog za model i za mjeru svih stvari: američko društvo postfordijanske ere. Tu jedinstvenu supersilu, tu simboličnu Meku svijeta, karakterizira namjerno rušenje socijalne države i paralelan golem rast kaznene države, gušenje sindikalnog pokreta i diktatura pojma poduzeća zasnovanog na "dioničkoj vrijednosti", kao i njihove sociološke posljedice - opće neizvjesno nadničarenje i društvena nesigurnost, preobražena u povlašteni pokretač ekonomske stabilnosti.

Primjer je toga nejasna debata oko pojma "multikulturalizam", pojma koji je Europa uvezla kako bi označila kulturni pluralizam u sferi civilnoga društva, dok taj pojam u SAD-u upućuje, istim potezom kojim ih prikriva, na kontinuirano isključivanje crnaca i krizu nacionalnog mita "američkog sna" "prilike za sve", koja se odvija usporedno s propašću javnoga obrazovnog sustava, i to upravo u trenutku kada se natjecanje za kulturni kapital pojačava i kada klasne razlike vrtoglavo rastu.

Pridjev "multikulturalno" prikriva tu krizu, tako što ga umjetno proganja u sveučilišni mikrokozmos i tako što je izražava u očito etničkom registru, iako se zapravo ne radi o priznavanju marginaliziranih kultura od strane akademskih kanona, već o pristupu srednje i više klase sredstvima za proizvodnju, što je i Sveučilište, u vrijeme aktivnog i masivnog povlačenja Države.

Američki "multikulturalizam" nije ni koncept, ni teorija, ni politički ili socijalni pokret, premda nastoji biti upravo sve to odjednom. To je prikrivajući diskurs čiji intelektualni status proizlazi iz gigantskog učinka nacionalne i međunarodne allodoxie⁴, koja vara one koji su njezin dio kao i one koji to nisu. To je, zatim, američki diskurs, iako se smatra i prikazuje univerzalnim, upravo stoga što izražava kontradikcije svojstvene isključivo akademskim zajednicama, koji izuzeti iz javne sfere i podređeni snažnoj diferencijaciji na stručnome planu, nemaju gdje izraziti svoj politički libido osim u sveučilišnim prepirkama, prerušenim u konceptualne epopeje.

Multikulturalizam, kamo god se izvozi, nosi sa sobom ova tri poroka američke nacionalne misli: a) "grupizam", koji postvaruje socijalne podjele kanonizirane od strane državne birokracije po principu političkog poznavanja i potraživanja; b) *populizam*, koji strukturalnu analizu mehanizama dominacije zamjenjuje uzdizanjem kulture podređenih i njihova "gledišta" uzdignutog u status prototeorije na djelu; c) moralizam, koji onemogućuje primjenu zdravog racionalnog materijalizma u analizi ekonomske i socijalne zbilje i osuđuje ovdje na beskrajnu raspravu bez učinaka o neophodnom "priznavanju identiteta", dok se u tužnoj svakodnevici problem nipošto ne nalazi na toj razini⁵: dok

³ Pierre Bourdieu, "Les conditions sociales de la circulation internationale des idées", *Romantische Zeitschrift für Literaturgeschichte*, 14-1/2, Heidelberg, 1990, str. 1-10.

⁴ Allodoxia: smatrati nešto nečim drugim

filozofi učeno raspravljaju o "kulturnom priznavanju", na desetke tisuća djece nije primljeno u osnovne škole zbog nedostatka mjesta (samo u Los Angelesu bilo ih je ove godine 25000) i samo jedan od deset mladih iz kućanstava s manje od 15000 dolara prihoda godišnje pristupa sveučilištu, nasuprot 94% djece iz obitelji s više od 100 000 dolara prihoda godišnje.

Mogli bismo isto pokazati za vrlo polisemično shvaćanje pojma "globalizacije", koje ima učinak, ako ne i za funkciju, zamaskirati posljedice američkog imperijalizma kao učinke kulturnog ekumenizma ili ekonomskog fatalizma, i prikazati transnacionalni odnos moći kao prirodnu nužnost. Kroz jedan simbolički preokret koji se temelji na naturalizaciji shema neoliberalne misli, koje dominiraju već dvadeset godina zahvaljujući radu konzervativnih *think tankova* i njihovih saveznika u novinarskoj i političkoj sferi⁶, prihvaća se s rezignacijom preoblikovanje društvenih odnosa i kulturnih običaja sukladno sjevernoameričkom modelu. To oblikovanje, koje se u razvijenim društvima sprovedeno osiromašenjem države, trgovanjem javnim dobrima i poopćavanjem nesigurnosti zaposlenja, prihvaćano je s rezignacijom kao neizbježno dovršenje nacionalnih evolucija, ako već nije uzdizano s neslutećim entuzijazmom. Dugoročna empirijska analiza razvoja razvijenih ekonomskih sistema sugerira da globalizacija nije nova faza kapitalizma, nego "retorika" na koju se pozivaju vlade kako bi opravdale svoje dobrovoljno podvrgavanje tržištu. Daleko od toga, kao što se neprestano ponavlja, fatalna posljedica rasta vanjske razmjene, deindustrijalizacija, porast nejednakosti i sužavanje socijalne politike rezultat su odluka unutarnje politike koje odražavaju previranje klasnih odnosa u korist vlasnika kapitala⁷.

Namećući ostatku svijeta perceptivne kategorije koje odgovaraju njihovim vlastitim socijalnim strukturama, SAD preoblikuju svijet prema vlastitoj slici: mentalna kolonizacija koja se čini preko tih istinitih-lažnih koncepata može samo dovesti do jednog općeg i čak spontanog "Washingtonova konsenzusa", što danas možemo primijetiti u pitanjima ekonomije, filantropije i poučavanja o upravljanju. Uistinu taj dvostruki diskurs, koji utemeljen u uvjerenju, oponaša znanost, i koji zakriva prividom (napose ekonomskog i političkog) rezona društvene fantazije vladajućeg, obdaren je sposobnošću da prizove u stvarnost ono što opisuje, po principu samoostvarujućeg proročanstva: prisutan u duhu političkih i ekonomskih odlučivača i njihove publike, koristi se kao instrument za konstruiranje javnih i privatnih državnih politika, te kao instrument za njihovu evaluaciju. Poput svih mitologija znanstvenog doba, nova planetarna vulgata oslanja se na opreke i istovjetnosti, koje se podržavaju i koje si međusobno odgovaraju, kako bi oslikala suvremene transformacije razvijenih društava: smanjivanje ekonomskog angažmana Države i pojačavanje njezinih policijskih i kaznenih sastavnica, deregulacija financijskih tokova i prestanak oblikovanja tržišta rada, smanjivanje socijalne zaštite i moralizatorsko uzdizanje "individualne odgovornosti":

tržište	država
sloboda	prisila
otvoren	zatvoren
prilagodljiv	krut
dinamičan, promjenjiv	nepomičan, zamrznut
budućnost, novost	prošlost, nadmašen
rast	mirovanje, arhaizam
pojedinaac, individualizam	grupa, kolektivism
raznolikost, autentičnost	uniformnost, artificijelnost
demokratsko	autokratsko ("totalitarno")

⁵ Kao i globalizacija materijalne i simbolične trgovine, raznolikost kultura ne počinje s našim stoljećem jer se proteže kroz cijelu ljudsku povijest, kako su to već istaknuli Emile Durkheim i Marcel Mauss u svojem tekstu "Note sur la notion de civilisation" (*Année sociologique*, nno. 12, 1913, str. 46-50, vol. III, Editions de Minuit, Pariz, 1968).

⁶ Citati Keitha Duxona, *Les Évangélistes du marché*, Raisons d'agir Editions, Pariz, 1998.

⁷ O "globalizaciji" kao "američkom projektu" koji nastoji nametnuti koncept "dioničke vrijednosti" poduzeća, cf. Neil Fligstein, "Rhétorique et réalités sur la mondialisation", *Actes de la recherche en sciences sociales*, Pariz, nno. 119, rujan 1997, str. 3647.

Imperijalizam neoliberalnog razuma pronalazi svoje intelektualno ispunjenje u dvama novim primjerenim likovima kulturnog proizvođača. Prvi, stručnjak koji u sjeni ministarskih i poslodavskih kulisa ili u tajnosti *think tankova* priprema dokumente strogo stručnog sadržaja, napisanih koliko je god to moguće ekonomskim ili matematičkim jezikom. Drugi, vladarev savjetnik za komunikacije, otpadnik od sveučilišnog svijeta koji je stupio u službu vladajućih, čija je misija akademski uobličiti političke projekte novog državnog i poduzetničkog plemstva i čiji je planetarni prototip nedvojbeno britanski sociolog Anthony Giddens, profesor na Sveučilištu u Cambridgeu i nedavno postavljen na čelo *London School of Economics*, te otac "teorije strukturacije", školske sinteze različitih socioloških i filozofskih tradicija.

I možemo vidjeti istinsku inkarnaciju lukavosti imperijalističkog uma u činjenici da je Velika Britanija, zbog povijesnih, kulturnih i jezičnih razloga, postavljena u posrednički položaj između SAD-a i kontinentalne Europe, priskrbila svijetu toga trojanskog konja s dvije glave, jednom političkom, a drugom intelektualnom, u dvostrukoj ličnosti Tonyja Blaira i Anthonyja Giddensa, samoprozvanog teoretičara "trećeg puta", koji prema vlastitim riječima, koje je potrebno doslovno citirati "*prihvaća pozitivno stajalište glede globalizacije*", "*pokušava reagirati na nove oblike nejednakosti*", ali odmah upozoravajući da "*današnji siromasi nisu slični nekadašnjima (isto kao što bogataši nisu što su nekad bili)*"; "*prihvaća ideju da su postojeći sistemi socijalne zaštite i cjelokupna struktura države izvor problema, a ne samo njihovo rješenje*"; "naglašava činjenicu da su ekonomska i socijalna politika povezane" da bi bolje istaknuo da "*se socijalni troškovi moraju procijeniti s obzirom na njihove posljedice po ekonomiju*"; i naposljetku zanima se za "*mehanizme isključenja*" koje pronalazi "*na dnu društva, ali i na vrhu također*" uvjeren da "*ponovno definirati nejednakost s obzirom na isključenje na te dvije razine*" znači "*ponuditi dinamičnu koncepciju nejednakosti*"⁸. Gospodari ekonomije mogu mirno spavati: pronašli su svojeg Panglossa.

⁸ Ovi odlomci su izvučeni iz kataloga školskih definicija Giddensovih teorija i političkih stajališta koje on nudi u rubrici "FAQs (Frequently Asked Questions)" na svojoj Internet stranici: www.lse.ac.uk/Giddens/